

Nr 112

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för budgetåret 1957/58 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 1 (bilaga 28, kapitalbudgeten, punkt 2 s. 4 och 5 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1957) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för budgetåret 1957/58 beräkna ett investeringsanslag av 165 000 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i *propositionen nr 113*, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 mars 1957, föreslagit riksdagen att a) godkänna en i enlighet med vid propositionen fogat förslag träffad överenskommelse mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund; b) till Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1957/58 anvisa ett investeringsanslag av 165 000 000 kronor.

I samband med förenämnda proposition har utskottet till behandling förehått två vid riksdagens början väckta, likalydande *motioner*, den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 299) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* (II: 367), i vilka hemställts, 1) att riksdagen måtte besluta att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat från TGO och som likvideras under budgetåret 1957/58, skall försäljas på öppna marknaden till ett försäljningsvärde av 165 miljoner kronor, räntan oräknad, 2) att aktierna uppdelas i valörer om nominellt 25 kronor och att deras röstvärde reduceras till 1/10 samt att försäljningen skall ske på sådant sätt att största möjliga aktiespridning uppnås.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet hänvisa till motionen II: 367.

Över nämnda motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, utlåtanden avgivits av *statskontoret*, *kommerskollegium* och *generalpoststyrelsen*; därjämte har *fullmäktige i riksgäldskontoret* utlåtit sig över motionerna. Vidare har följande organisationer m. fl. beretts tillfälle att yttra sig över motionerna, nämligen *jernkontoret*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*, *Sveriges lantbruksförbund*, *svenska försäkringsbolags riksförbund*, *svenska bankföreningen*, *svenska sparbanksföreningen*, *sparfrämjandet*, *handelskamrarnas nämnd*,

tjänstemännens centralorganisation, landsorganisationen i Sverige, kooperativa förbundet och riksförbundet landsbygdens folk.

Innehållet i remissyttrandena framgår av *bilaga* till detta utlåtande.

Utskottet. Såsom framgår av statsrådsprotokollet i förevarande ärende skall lösesumman för de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB, däri inräknat TGO tillkommande fondandelar, erläggas med en femtedel å inlösningsdagen den 30 september 1957. Med hänsyn till att det belopp som staten sålunda skall erlægga inte kunnat f. n. slutligt fixeras, har föreslagits att staten skulle, i avräkning på det belopp som staten skall erlægga till TGO, den 30 september 1957 till TGO betala ett belopp av 165 miljoner kronor. Ett i detta hänseende upprättat förslag till överenskommelse underställes i förevarande proposition riksdagen för godkännande, och i samband därmed äskas under fonden för statens aktier ett investeringsanslag å angivet belopp.

Utskottet finner den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen i nuvarande läge ändamålsenlig och tillstyrker därför ifrågakvarande förslag.

Vad angår det i motionerna I: 299 och II: 367 framställda yrkandet om försäljning på öppna marknaden av en viss del av aktierna i LKAB finner utskottet — med beaktande av de vägande invändningar som framställts i vissa av de föreliggande remissyttrandena — tillräckliga skäl inte föreligga för att tillstyrka detsamma.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

a) godkänna en i enlighet med vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 8 mars 1957 fogat förslag träffad överenskommelse mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund;

b) till *Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag* för budgetåret 1957/58 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 165 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 299 och II: 367 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 10 maj 1957

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Näsström, Ivar Johansson, Einar Persson, Sundelin, Birger Andersson, Ragnar Persson, Thun, Axel Andersson, Holmqvist, Rikard Svensson, fröken Ranmark, herrar Anders Johansson, Birke och Bengtson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Petterson i Degerfors, Jansson i Kalix, Staxäng, fröken Elmén, herrar Gustafsson i Stockholm, Cassel, Almgren, Löfroth, Nelander, Lassinantti, Svensson i Kungälv, Gustafsson i Mem och fröken Liljedahl.

Reservationer

1) av herrar *Birke, Skoglund* i Doverstorp, *Staxäng* och *Cassel*, vilka ansett att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 13 som börjar med »Vad angår» och slutar med »tillstyrka detsamma», bort ersättas med text av följande lydelse:

»I motionerna I: 299 och II: 367 hemställes, att finansieringen av inlösenssumman skall ske på så sätt att de aktier som likvideras under budgetåret 1957/58 skall, uppdelade i valörer om nominellt 25 kr., försäljas på öppna marknaden till ett försäljningsvärde av 165 milj. kr., räntan oräknad. Motionärerna erinrar om att budgetläget för nästa år är sådant att finansieringen av inlösenssumman måste komma att ske genom upplåning och att denna på grund av den knappa kapitalmarknaden kan befaras komma att helt eller delvis ske i riksbanken. Detta skulle medföra att nya peng- ar tillfördes marknaden och att de syften motverkades vilka man sökte ernå genom hård kreditrestriktivitet. Vidare framhåller motionärerna, att det måste anses vara ett allmänt intresse av stor vikt att ett spritt aktieäggande kommer till stånd och att det individuella sparandet gives den värdebeständighet som delaktighet i realkapital har. Utskottet delar den uppfattning som sålunda kommit till uttryck och biträder motionärernas förslag såvitt nu är i fråga. Beträffande angivandet av aktiernas valör anser utskottet emellertid, att detta bör ske genom en hänvisning till den lägsta enligt aktiebolagslagen medgivna valören.

I motionerna föreslås även att röstvärdet hos de ifrågavarande aktierna reduceras till en tiondel. Utskottet kan icke biträda detta förslag. Enligt utskottets mening kan man förhindra att ensidiga gruppintressen får ett obehörigt inflytande utan reduktion av aktiernas röstvärde, nämligen genom att bolagsordningen gives en sådan utformning att de många smärre aktieägarna blir tillfredsställande representerade. Utskottet vill erinra om att motsvarande problem förelegat för försäkringsbolag med ett stort antal delägare och att den där vunnit sin lösning genom en valordning som Kungl. Maj:t fastställt. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t i anslutning till beslut av riksdagen om försäljning av aktier i LKAB fastställer en sådan bolagsordning, varigenom inflytande av obehöriga intressen förhindras.»

dels ock utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 299 och II: 367,

a) besluta att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat från TGO och som likvideras under budgetåret 1957/58, skall försäljas på öppna marknaden till ett försäljningsvärde av 165 milj. kronor, räntan oräknad;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.»

2) av herrar *Sundelin, Axel Andersson, Anders Johansson*, fröken *Elmén*, herrar *Löfroth, Nelander* och fröken *Liljedahl*, vilka ansett att

dels det stycke av utskottets yttrande på s. 13, som börjar med »Vad angår» och slutar med »tillstyrka detsamma», bort ha följande lydelse:

»Vad angår det i motionerna I: 299 och II: 367 framställda yrkandet om försäljning på öppna marknaden av en viss del av aktierna i LKAB har utskottet ansett tillräckliga skäl inte f. n. föreligga för att tillstyrka detsamma. Det framförda uppslaget är emellertid enligt utskottets mening väl värt att underkastas en närmare undersökning, inte minst mot bakgrunden av vad som anförts i vissa av de avgivna remissyttrandena. Utskottet finner sig därför böra förorda, att det i motionerna framförda förslaget blir föremål för prövning av 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna.»

dels ock utskottets hemställan under II. bort ha följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 299 och II: 367, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det i motionerna framförda förslaget måtte bli föremål för prövning av 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna.»

Remissyttrande till motionerna I: 299 och II: 367**Statskontoret (8/4 1957)**

Till stöd för det i motionerna framförda förslaget har väsentligen åberopats befarade samhällsekonomiska konsekvenser av finansieringen av lösesumman för stamaktierna i LKAB, angelägenheten att stimulera sparandet samt att tillgodose önskemålen om värdebeständighet för sparmedel. Otvivelaktigt äro de synpunkter, som i angivna hänseenden framförts, värda beaktande. De medel, som för TGO hittills varit bundna i aktier i LKAB, komma under de närmaste åren att friställas för placeringar på annat sätt. Vittsyftande planer för medlens nyttiggörande ha redan aktualiserats. Tillgången på kapitalmedel i marknaden kommer då att öka väsentligt och detta kan medföra mindre gynnsamma samhällsekonomiska verkningar. Åtgärder häremot måste vara angelägna och motionärerna ha förmenat, att en försäljning av aktier i LKAB på allmänna marknaden vore lämplig. Samma marknads-mässiga effekt ernås emellertid, om medel för inlösesummans likvidering anskaffas genom utgivande av statslån eller finansiering sker skattevägen. Fördelen med motionärernas förslag att verka i sparstimulerande riktning kan icke anses helt omöjlig att vinna även med en statsupplåning. Svårare kan det ställa sig att med statsobligationer tillgodose önskemålen om den värdebeständighet, som förmenas åtfölja en placering i aktier i LKAB. Möjligheter härtill torde dock icke vara uteslutna, och spörsmålet är redan föremål för uppmärksamhet av stabiliseringsutredningen (se bankoutsk. utl. nr 10/1957).

En finansiering av inlösesumman till TGO torde således vara möjlig utan att man anlitar den av motionärerna antydda utvägen via riksbankens sedelutgivningsrätt, för vilken statskontoret i likhet med motionärerna måste bestämt varna. Vid valet mellan olika samhällsekonomiskt lämpliga alternativ vill ämbetsverket nu liksom vid åtskilliga tidigare tillfällen understryka angelägenheten av att sparandesynpunkter vinna tillbörligt beaktande. Statskontoret är emellertid icke övertygat om att den ifrågasatta aktieförsäljningen skulle erhålla en allmänt sparfrämjande effekt. Resultatet skulle då bli att staten på kapitalägande medborgarkategorier överlåter viss del av kronans realvärdetillgångar. Lämpligheten härav kan starkt ifrågasättas. Härutöver må framhållas att åtskilliga problem av teknisk och administrativ art måste lösas vid ett tillmötesgående av motionärernas förslag. Principiell ställning till det väckta spörsmålet torde därför icke kunna fattas för närvarande. Erinras må, att 1953 års utredning om de statliga företagsformerna har att utreda frågan om försäljning till enskilda av aktier i statliga bolag (se statsutsk. utl. nr 196/1956). Statskontoret anser fördenskull, att de föreliggande motionerna böra överlämnas till nyssnämnda utredning.

Kommerskollegium (9/4 1957)

I remissyttrande den 28 mars 1955 över förslaget till statsinlösen av stamaktierna i LKAB anförde kollegium beträffande de verkningar på ka-

pital- och penningmarknaden, som kunde väntas uppkomma till följd av en sådan inlösen, att — även om farhågorna för att dessa verkningar skulle bli allvarliga och svårbedräglade syntes överdrivna — det ej vore riktigt att förringa dem. Under den tid som förflutit sedan dess har det ekonomiska läget icke förbättrats, varför de tidigare uttalade farhågorna alltjämt göra sig gällande. Mot bakgrunden härav synes det kollegium riktigt att söka finna en väg ägnad att mildra de ogynnsamma verkningarna. Såvitt kollegium kan bedöma, skulle ett förverkligande av motionärernas tanke kunna i viss mån tillgodose detta syfte. Det måste emellertid undersökas om förslaget är praktiskt genomförbart, varjämte hänsyn bör tagas till de följder i andra avseenden som förslaget kan väntas få.

Till en början må framhållas att det redan ur principiell synpunkt förefaller vara i någon mån tveksamt, om staten efter att ha begagnat sin rätt till inlösen av de i enskild ägo varande aktierna i LKAB omedelbart skulle överlåta dem till andra enskilda. Ett beslut, innebärande att de enskilda delägarna i ett bolag till staten får överlåta sina aktier, bör rimligen vila på den förutsättningen att förstatligandet är ur allmän synpunkt angeläget. Med denna utgångspunkt kan det ifrågasättas om i samband med förstatligandet möjligheter skola öppnas för förnyad enskild delaktighet i bolaget genom att staten avhänder sig aktier däri.

Motionärerna föreslå, att aktier till ett försäljningsvärde av 165 miljoner kronor skola försälas på den öppna marknaden samt att i princip ingen skulle få köpa flera än 20 aktier. Detta betyder, att antalet aktieköpare förutsättes bli åtminstone i det närmaste 100 000. Enligt kollegii mening är det emellertid mycket osäkert, om allmänheten verkligen skulle finna ett förvärfv av aktier i LKAB så lockande att försäljningen skulle ens tillnärmelsevis nå en dylik omfattning utan att särskilda anordningar vidtoges för att uppmuntra till köp.

Grundtanken i motionärernas förslag är, att köp av aktier i LKAB skulle framstå som ett sparmål och att många inkomsttagare bland den breda allmänheten skulle bli delägare i bolaget. Staten skulle dessutom underlätta försäljningen av aktierna genom vissa närmare angivna åtgärder. Mot denna bakgrund och särskilt om staten propagerar för aktieköp skulle staten uppenbarligen icke kunna undgå att påtaga sig ansvaret för att aktieköparna — huru många de än skulle bli — verkligen få det utbyte av sin penningplacering som förespeglats dem och vilket de anse sig ha rätt att kräva. Bl. a. skulle väl staten nödgas lämna någon form av garanti för en tillfredsställande utdelning på aktierna samt verksamt skydd för att aktiernas marknadsvärde icke komme att understiga vad staten betingat sig vid försäljningen. Såvitt kollegium kan finna, skulle under sådana omständigheter den av motionärerna anvisade lösningen av finansieringen av statens aktieinlösen komma att ställa sig dyr.

Tvånget att taga hänsyn till den aktieäggande allmänheten skulle otivelaktigt binda statens händer på ett icke åsyftat sätt. Enligt kollegii mening är det av vikt, att staten utan sidoblickar kan fritt bestämma icke endast angående bolagets skötsel utan även beträffande användningen av uppkommande vinstmedel. Detta synes kollegium särskilt angeläget med hänsyn till att här är fråga om en mycket konjunkturkänslig näring. Ej heller bör förglömmas att staten — såsom betonades då inlösenfrågan var aktuell — på längre sikt har ett ej oväsentligt ansvar gentemot befolkningen i de trakter, där statens malmfält äro belägna. För tydlighetens skull må framhållas att nu anförda synpunkter äga sin giltighet även om de försålda aktiernas röstvärde reduceras på föreslaget sätt.

På grund av vad sålunda anförts finner sig kollegium icke böra förorda det av motionärerna framlagda förslaget.

Generalpoststyrelsen (4/4 1957)

Postverket har alltsedan 1918, när det första svenska statliga premieobligationslånet upplades, medverkat vid försäljning av premieobligationer. Denna medverkan har visat sig ha stor betydelse därigenom, att obligationerna blivit lätt tillgängliga för den stora allmänheten. Försäljning av premieobligationer tillgår på postanstalterna på så sätt, att obligation — utan att några särskilda formaliteter behöva iakttas från vare sig postverkets eller köparens sida — utlämnas till köparen mot att denne erlägger fastställt försäljningspris. På samma sätt ha postanstalterna även deltagit i försäljning av obligationer tillhörande de olika försvarslånen. Aktier av något slag ha hittills icke försålts genom postanstalterna.

Enligt 2 § förordningen den 6 november 1908 ang. en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper skall, när fondpapper överlåtes genom köp eller byte, avräkningsnota upprättas. Skyldighet att upprätta avräkningsnota synes föreligga, även om — såsom i förevarande fall torde vara förhållandet — stämpelavgift icke skall utgå. Måste avräkningsnota upprättas vid köp av här omhandlade aktier, bör enligt generalpoststyrelsens åsikt direkt försäljning till allmänheten icke äga rum på postanstalterna. Med hänsyn till kassapersonalens skiftande sammansättning och utbildning anser sig styrelsen nämligen icke lämpligen kunna ålägga denna personal att upprätta avräkningsnota, en uppgift som faller utom ramen för det expeditionarbete kassafunktionärerna äro vana vid. Upprättandet av avräkningsnotor skulle dessutom, om försäljningen skulle få större omfattning, kunna inverka hindersamt på kassaarbetet i övrigt. Postverket kan emellertid, om avräkningsnota måste upprättas, åtaga sig att försälja här ifrågasvarande aktier genom något centralt organ, t. ex. postsparbanken, varvid till underlättande av allmänhetens köp beställningar å aktier skulle kunna förmedlas av postanstalterna. Beställning skulle kunna ske exempelvis genom inbetalning till ett särskilt postgirokonto. När det inbetalade beloppet bokförts på detta konto, skulle aktier jämte avräkningsnota av det centrala organet sändas direkt till köparen. Intill dess aktierna kommit köparen till handa, skulle inbetalningskvittot gälla som interimisbevis på det erlagda beloppet.

Troligt är väl emellertid, att dylik försäljning skulle komma att ge ett mindre gott resultat än om allmänheten kunde omedelbart på postanstalt inköpa önskat antal aktier. Om försäljning av aktier i LKAB i förekommande fall anses böra äga rum genom postverket, vill generalpoststyrelsen därför ifrågasätta huruvida icke undantag skulle kunna medges från bestämmelsen i 2 § fondstämpelförordningen angående upprättande av avräkningsnota. Försäljning av aktier till allmänheten skulle i så fall kunna äga rum direkt på postanstalterna, varigenom man bäst torde tillgodose motionärernas önskemål om att försäljningen skulle ske på sådant sätt, att största möjliga aktiespridning uppnås.

För att försäljning skall kunna ske under så enkla former som möjligt torde det vara ofrånkomligt, att aktierna äro ställda till innehavaren. Vidare synes det icke erforderligt med någon teckningsanmälan utan aktierna böra lämpligen utlämnas direkt till köparen på samma sätt som sker vid försäljning av premieobligationer.

Styrelsen förutsätter, att om försäljning genom postverket kommer till stånd postverket erhåller skälig ersättning för sitt bestyr.

Fullmäktige i riksgäldskontoret (11/4 1957)

Frågan om beredande av möjligheter för enskilda att köpa aktier i av staten ägda företag har varit föremål för prövning av riksdagen i anslutning till en motion i ämnet vid 1956 års riksdag, II: 634, som behandlas under höstsessionen. I sitt remissyttrande till statsutskottet över nämnda motion framhöll fullmäktige bl. a., att aktier i statsägda bolag av flera skäl torde lämpa sig mindre väl för förvärv av allmänheten. Bl. a. torde det många gånger bli svårt att fastställa, vilket värde som staten borde vid försäljning till enskilda åsätta aktie i sådant bolag. Det kunde också ifrågasättas, ansåg fullmäktige, huruvida det över huvud kunde bli möjligt att få fram något större intresse för en placering i dessa statliga aktier med hänsyn till statens dominans inom företagen. I vart fall borde enligt fullmäktiges mening endast sådana statliga företag, som bedreve sin verksamhet i effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor, komma i fråga i förevarande hänseende. Självklart måste aktierna även lämna god utdelning för att kunna väcka allmänhetens intresse.

I enlighet med statsutskottets hemställan i utlåtande nr 196/1956 överlämnades den förenämnda motionen II: 634 till 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna, som ansetts oförhindrad att — utan komplettering av direktiven för utredningen — till behandling upptaga de av motionen aktualiserade frågorna.

De allmänna invändningar, som fullmäktige på sätt framgår av det ovanstående riktat mot tanken på att bereda ökade möjligheter för enskilda att förvärva aktier i statsägda företag, gäller givetvis även och måhända i särskilt hög grad det nu i motionerna I: 299 och II: 367 framställda förslaget om försäljning på öppna marknaden av de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat från TGO och som skall likvideras under budgetåret 1957/58. Man torde sålunda omöjligt kunna bortse från den särställning, som det ombildade LKAB kommer att intaga och som gör det speciellt vanskligt att beslätta det verkliga värdet å bolagets aktier efter ombildningen, detta så mycket mer som den nya bolagsordningen ännu icke blivit definitivt utformad. Av särskild vikt för bedömningen av aktiernas marknadsvärde blir också den utdelningspolitik, som staten anser sig böra driva i fråga om detta bolag. Här om vet man emellertid för närvarande icke någonting.

I detta sammanhang må jämväl erinras om, att det för närvarande pågår en utredning av frågan angående disposition av viss del av statens vinst å malmbrytningen i LKAB till stöd för utvecklings- och forskningsarbetet inom näringslivet, bl. a. med sikte på norrländska förhållanden. Bakgrunden till denna utredning är, att den av LKAB bedrivna verksamheten avser exploatering av en till storleken begränsad naturtillgång, som när den en gång tömmes är definitivt borta. I direktiven för utredningen har finansministern bl. a. understrukit, att det allmänna genom att övertaga det huvudsakliga handhavandet av de lappländska järnmalmstillgångarnas fortsatta exploatering också i högre grad än tidigare övertager ansvaret icke endast för den direkta gruvdriften och härmed omedelbart förknippade tekniska och ekonomiska uppgifter utan även i vidare mening ansvaret för det långsiktigare nyttiggörandet av de speciella och för vårt land utomordentligt betydelsefulla naturtillgångar, varom här är fråga. I avseende härå har bl. a. pekats på möjligheten av en viss fondbildning för ändamålet.

Mot bakgrunden av det anförda har fullmäktige kommit till den uppfattningen, att en försäljning till allmänheten av stamaktier i LKAB icke lämpligen bör komma i fråga.

Med hänsyn härtill och ehuru fullmäktige väl beaktat önskvärdheten att

i möjligaste mån minska riksgäldskontorets lånebehov, har fullmäktige icke funnit sig kunna biträda motionärernas förslag. Då emellertid, enligt vad fullmäktige inhämtat, för närvarande inom 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna i anslutning till riksdagens ovannämnda beslut pågår en undersökning av frågan om beredande av möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag, vill fullmäktige ej motsätta sig, att jämväl de nu ifrågavarande motionerna överlämnas till utredningen.

Mot fullmäktiges beslut reserverade sig herr *Hagberg*, som ansett, att fullmäktige med beaktande av såväl det sparfrämjande syftet med de föreliggande motionerna som nödvändigheten att i största möjliga utsträckning minska riksgäldskontorets lånebehov bort i princip biträda motionärernas förslag.

Jernkontoret (8/4 1957)

Jernkontoret, som finner goda skäl hava anförts för de i motionerna föreslagna åtgärderna, tillstyrker bifall till desamma.

Sveriges industriförbund (10/4 1957)

I motionen framhålles bl. a., att ett belopp av 165 miljoner kronor upptagits i statsverkspropositionen för nästa budgetår såsom första avbetalning på statens skuld till TGO. Budgetläget för nästa år vore sådant, att finansieringen av inlösensumman måste komma att ske genom upplåning. Denna kunde på grund av den knappa kapitalmarknaden befaras komma att helt eller delvis ske i riksbanken, vilket skulle medföra, att nya pengar tillfördes marknaden och att de syften motverkades, vilka man sökte ernå genom en hård kreditrestriktivitet. Enligt motionärernas mening borde därför möjligheterna att försälja en viss del av ifrågavarande aktier direkt till allmänheten utredas, särskilt som det vore ett allmänt intresse av stor vikt, att ett spritt aktieäggande komme till stånd. — Den föreslagna aktieförsäljningen förutsattes icke rubba statens nuvarande dominans i bolaget; rösträtten borde därför för de aktier som såldes till allmänheten nedsättas till en tiondel av ordinarie röstvärde.

Såsom motionärerna framhållit skulle det utan tvivel vara en fördel ur samhällsekonomisk synpunkt, om man kunde avlasta statsbudgeten de betydande belopp som erfordras för inlösen av stamaktierna i LKAB. Industriförbundet instämmer jämväl i vad motionärerna anført om önskvärdheten av att bredda aktieägandet. Förbundet vill härutinnan erinra om att det vid flera tillfällen under senaste tid — exempelvis i yttrande den 5 mars 1957 till riksbankens bankoutskott över motionerna I: 379 och II: 469 angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken — betonat angelägenheten av att aktieägandet vinner större spridning.

Industriförbundet får därför tillstyrka motionärernas förslag. Förbundet utgår därvid ifrån att de praktiska problem som kunna uppkomma i samband med förslaget realiserande — exempelvis frågan hur vid framtida överlåtelser värdering av aktierna skall verkställas — beaktas vid den fortsatta behandlingen av ärendet.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation (10/4 1957)

Organisationen finner det av såväl principiella som praktiska skäl riktigt, att möjligheter öppnas för enskilda att köpa aktier i statsägda bolag. Härigenom möjliggörs bl. a. för småsparare att placera sparmedel på ett

relativt värdebeständigt sätt. Samtidigt torde ett vidgat dylikt delägarskap kunna medföra ett nyttigt inflytande inom det statsägda bolaget.

Ur statsfinansiell synpunkt bör förslaget ha givna fördelar med hänsyn till den bl. a. genom senaste förslag till energiskatt alltmer markerade bristande balansen mellan inkomster och utgifter i statens egen hushållning. Organisationen noterar, att värdet av de aktier, som i motionerna föreslås till försäljning, 165 miljoner kronor, till storleken nära överensstämmer med det beräknade medelsbehov för utbyggnaden av våra energitillgångar — ca 175 miljoner kronor — som i den nyligen framlagda promemorian om energiskatt angivits behövt för statliga investeringar under vart och ett av de närmaste åren.

Ur den mindre företagsamhetens synpunkt innebär visserligen ett bifall till förslaget, att den nuvarande knappheten på kapitalmarknaden ytterligare kan skärpas. Å andra sidan anser organisationen det principiellt riktigt att pröva intresset för de i motionerna föreslagna aktieköpen hos allmänheten och tillstyrker därför motionärernas förslag.

Sveriges lantbruksförbund (1/4 1957)

Genom remiss den 1 mars 1957 bereddes Sveriges Lantbruksförbund tillfälle att till riksdagens statsutskott avge yttrande över två likalydande motioner nr. 1: 299 och II: 367 om försäljning på öppna marknaden av vissa av staten förvärvade stamaktier i LKAB. Vid ärendets behandling i Lantbruksförbundets styrelse beslöts emellertid, att förbundet icke skulle avge något yttrande.

Svenska försäkringsbolags riksförbund (9/4 1957)

Allmän enighet torde råda om att det enskilda sparandet har en mycket stor betydelse i dagens svenska samhälle såsom konjunkturdämpande faktor samt att ett ökat sparande är en nödvändig förutsättning för den planerade utbyggnaden av produktionsapparaten. Från denna utgångspunkt är anordningar som syftar till att uppmuntra det frivilliga sparandet önskvärda både ur det allmännas och den enskildes synpunkt. Olika sparstimulerande åtgärder har också under senare år vidtagits av statsmakterna — dock hittills utan större framgång. Det synes därför angeläget att alla möjligheter att stimulera det privata sparandet utnyttjas och att härvid även nya vägar prövas.

Aktien såsom sparform torde fortfarande vara relativt okänd för stora grupper av allmänheten. Den bristande kännedomen om vad ett aktieägende innebär torde å ena sidan medföra en överdriven uppfattning om riskerna därmed, å andra sidan en underskattning av de fördelar som ligger i en sparform som är någorlunda realvärdebeständig. Sedan ganska lång tid tillbaka har pågått diskussioner och överväganden för att finna någon form för indexreglerade lån, värdebeständiga försäkringar m. m. Det torde vara lämpligt att man i avbidan på utredningar inom dessa områden uppmuntrar de sparformer som i vart fall är relativt värdebeständiga. Vid bedömandet av aktiesparandets värdebeständighet är av intresse en artikel i tidskriften *Ekonomisk Revy* (häfte 10, december 1956) »En aktieplacering 1930—1955» av Magnus Pontin och Bengt Nyberg.

I sammanhanget bör även vissa slutsatser kunna dragas av den partiella desocialisering som företagits beträffande statsbankerna i Österrike genom försäljning av aktier utan rösträtt, en åtgärd som fått ett mycket gott mottagande av de enskilda spararna, samt av den spridning som aktieägandet

fått i USA under de senaste två decennierna. På senare tid har aktiespar-klubbar bildats även i vårt land och tydligen rönt visst intresse. Man torde våga påstå att aktieägandet såsom sparform bör kunna komma att omfattas med stort intresse även av den svenska allmänheten.

Ett stigande intresse hos en bredare allmänhet för placering i aktier skulle bli svårt att tillfredsställa med den nuvarande begränsade omfattningen av aktiemarknaden. Även ur denna synpunkt skulle en successiv ökning av tillgången på aktier vara en lämplig åtgärd.

Inlösningen av LKAB-aktierna kommer att t. o. m. budgetåret 1961/62 belasta budgeten med 150—200 milj. kr. per år. Ett genomförande av den föreslagna försäljningen till allmänheten skulle därför komma att innebära en icke oväsentlig avlastning av budgeten.

Den i motionerna föreslagna försäljningen av LKAB-aktierna till allmänheten vore enligt riksförbundets mening en positiv åtgärd i sparstimulerande riktning. Det finns, som redan antytts, anledning antaga att den skulle röna ett gott mottagande. En förutsättning härför torde dock vara att man kan utgå ifrån att liksom hittills rent företagsekonomiska principer blir vägledande för bolagets skötsel.

Vid försäljning på öppna marknaden av den ifrågavarande aktieposten bör åtgärder vidtagas för att uppnå en tillfredsställande spridning av aktierna. Detta kan exempelvis ske genom att rätten att teckna aktier begränsas till visst lägre antal.

Under hänvisning till vad ovan och i motionerna anförts får riksförbundet tillstyrka bifall till motionerna.

Svenska bankföreningen (8/4 1957)

I likhet med motionärerna anser bankföreningen att det vore lyckligt, om statens inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB kunde finansieras på annat sätt än genom upplåning på den redan hårt ansträngda kapitalmarknaden. Bankföreningen delar också motionärernas uppfattning att en lämplig utväg härtill kan vara, att en del av statens aktieintresse försäljes till allmänheten. Om aktievalören därvid sättes lågt och emissionsarbetet inriktas på försäljning av småposter bör det icke vara omöjligt att väcka intresse för teckning även hos medborgare från vilka något tillskott till kapitalmarknaden för närvarande ej kan påräknas. I Förenta staterna förekommer det i stor utsträckning att småsparare placerar sina pengar i aktier, och på senare tid har man även bland allmänheten här i landet kunnat iaktta ett ökat intresse för sådana placeringar. Det är sannolikt att ett utsläppande på marknaden av LKAB-aktier skulle ytterligare stegra detta intresse och tillika utgöra en stimulans till nysparande. Härpå tyder bl. a. erfarenheterna från den i Österrike nyligen företagna försäljningen av aktier i vissa förut helt statsägda banker.

Härutöver vill bankföreningen framhålla, att det i utrikespolitiskt spända situationer kan vara av värde, att aktierna i LKAB i viss utsträckning är spridda på enskilda händer. Eventuella påtryckningar från utländska maktblock om dirigering av malmexporten i viss riktning eller dylikt torde nämligen lättare kunna avvisas, om man kan åberopa att bolaget såsom delvis privatägt måste driva sin rörelse efter rent affärsmässiga grunder.

Under hänvisning till vad sålunda anförts tillstyrker bankföreningen ifrågavarande motioner.

Svenska sparbanksföreningen (8/4 1957)

Frågan om vilka samhällsekonomiska konsekvenser den av motionärerna föreslagna försäljningen av aktier i LKAB kan få, jämfört med om dessa aktier stanna i statens ägo och aktieköpet finansieras genom statlig upplåning, är givetvis svårbedömlig. Dessa konsekvenser bero bland annat på, vilken form en statlig upplåning får. Om upplåningen helt eller delvis sker i riksbanken föreligger risk för en ytterligare förstärkning av inflationskrafterna. En upplåning på obligationsmarknaden har icke denna effekt men tar i motsvarande mån i anspråk kapitalmarknadens resurser. I den utsträckning en obligationsförsäljning — eller en aktieförsäljning — leder till ett nysparande, d. v. s. om köpen finansieras med löpande inkomster, vidgas däremot marknadens utlåningskapacitet för investeringar av olika slag. Avgörande för bedömningen i det aktuella fallet blir, vilken av de ifrågakvarande åtgärderna som kan förväntas leda till det största nysparandet. Vissa skäl synas tala för, att en aktieförsäljning kan vara mera ägnad att åstadkomma ett nysparande än utbudandet av ett obligationslån av samma storleksordning och sålunda innebära en mindre risk för att den hårt ansträngda kapitalmarknaden utsättes för ytterligare påfrestningar.

Sparbanksföreningen sympatiserar både med tanken på att tillföra aktie- marknaden nytt placeringsmaterial och med motionärernas huvudsyfte att åstadkomma en vidgning av aktieägandet och vill därför tillstyrka en försäljning av i motionerna föreslagna omfattning av de ifrågakvarande aktierna. Utan att uttala sig om de i motionerna föreslagna beloppen, vill Sparbanksföreningen på där anförda skäl även tillstyrka att tecknade poster skola kunna reduceras samt att varje akties nominella värde sättes relativt lågt.

Sparfrämjandet (8/4 1957)

Statens inlösen av stamaktierna i LKAB kan finansieras på olika sätt. Avgörande vid valet mellan dessa borde rimligen vara en bedömning, vilken av tänkbara åtgärder som kan förväntas leda till det största nysparandet. Motionärernas förslag om en aktieförsäljning synes vid en sådan bedömning möjligen vara att föredraga framför utbudandet av ett obligationslån.

Aktiesparandet har under den senaste tiden fått en viss aktualitet och har, såvitt man kan döma, rönt någon uppmärksamhet även från »småspararnas» sida. För att ett ökat intresse från allmänhetens sida skall kunna tillfredsställas, torde det emellertid vara nödvändigt att aktiemarknaden får en större omfattning och en delvis ändrad struktur. Som motionärerna framhållit, kan en ökning av tillgången på aktier genom successiva emissioner av LKAB-aktier även ur denna synpunkt vara värdefull.

Handelskamrarnas nämnd (13/4 1957)

I motionerna hemställs att riksdagen måtte besluta att de stamaktier, som staten förvärvat från TGO och som likvideras under budgetåret 1957/58, skola försäljas på öppna marknaden till ett försäljningsvärde av 165 milj. kronor, räntan oräknad, ävensom att aktierna uppdelas i valörer om nominellt 25 kronor med röstvärdet reducerat till 1/10 samt att försäljningen skall ske på sådant sätt, att största möjliga aktiespridning uppnås.

Nämnden vill till en början hänvisa till ett yttrande av Stockholms handelskammare den 21 mars 1956 till kungl. kommerskollegium i anledning av riksdagsmotion II: 634 angående utredning om möjligheterna för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda förelag. I detta yttrande anfördes bl. a.:

Handelskammaren anser för sin del, att det är en viktig uppgift att söka popularisera aktieägandet och att intressera nya kategorier att placera sparmedel i aktier. Då man torde ha anledning räkna med att industriens kapitalförsörjning i framtiden i ökad utsträckning blir beroende av nyemissioner, har man än större anledning att på sikt sett söka uppmuntra åtgärder, ägnade att öka intresset hos den stora allmänheten för aktieplaceringar.

Förutsättningen för att detta syfte skall kunna nås är emellertid då dels att placerarna kunna påräkna en skälig avkastning å sin investering och dels att en marknad för aktiernas placering finnes att tillgå, för den händelse placerarna av en eller annan anledning önska frigöra eller omplacera sina investeringar. I regel kan ingen av dessa förutsättningar tänkas komma att föreligga i vad gäller flertalet ifrågakommande statliga bolag — motionären nämner sådana företag som driva sin affärsverksamhet i konkurrens med enskilda företag och utan monopolställning.

Även om nämnden finner tanken att sprida ägandet av aktierna i LKAB värd beaktande, är nämnden icke minst med hänsyn till här återgivna synpunkter tveksam om möjligheterna att förverkliga en sådan tanke.

Såvitt nämnden har sig bekant, finnes icke heller något precedensfall, där den stora allmänheten äger aktier i statliga bolag. Det arrangemang, enligt vilket enskilda personer inneha aktier i exempelvis Tobaksmonopolet och Vin- & Spritcentralen, är icke jämförbart med vad som nu föreslås.

Erfarenhet saknas tillsviðare om den politik, som LKAB i sin nya gestalt kommer att föra. Med hänsyn härtill är det svårt att föreställa sig, att det skulle finnas intresse hos allmänheten att förvärva aktier i bolaget. För att åstadkomma ett sådant intresse torde under alla omständigheter fordras, att en marknad för aktiernas placering finns att tillgå, om en aktieägare vill frigöra eller omplacera sina medel. En sådan marknad torde knappast kunna vinnas annat än genom en börsintroduktion av aktierna. Huruvida en sådan lösning är möjlig i fråga om ett företag med så stort statsinflytande som LKAB, kan nämnden icke bedöma. Enligt vad nämnden har sig bekant torde för en börsintroduktion av aktier i företag, där äganderätten till aktierna är starkt koncentrerad, ha krävts att åtminstone 30 % av aktierna försäljas på den öppna marknaden.

I det sammanhanget vill nämnden framhålla att, om en försäljning av aktier i LKAB till allmänheten verkligen skulle komma till stånd, den i motionerna föreslagna inskränkningen i de försålda aktiernas röstvärde icke bör realiseras. Meningen med att sprida äganderätten till aktier i stora företag till en större allmänhet måste nämligen vara att göra allmänheten delaktig av det med denna äganderätt förknippade medinflytandet och med insynen i företagens skötsel. Statens eller, såsom motionärerna riktigt framhålla, regeringens dominans i de statsägda företagen skulle ersättas med en till en större allmänhet delegerad dominans. Hur denna allmänhets representation i ett storföretag skulle praktiskt ordnas, anser sig nämnden i detta sammanhang icke behöva ingå på; exempel från bl. a. försäkringsstagnas representation i försäkringsbolagens ledning skulle eljest kunna åberopas.

Nämnden vill vidare påpeka, att av LKAB:s aktiekapital på 500 milj. kronor TGO behållit en aktiepost motsvarande 4,2 % eller 21 milj. kronor. Denna post har vid uppgörelsen mellan staten och TGO värderats till 100 milj. kronor. Motionärerna föreslå, att aktievärdet fastställes till nominellt 25 kronor och uppskatta dess reella värde till ca 85 kronor, vilket skulle motsvara vad staten givit för aktierna jämte ränta. Nämnden har icke an-

sett sig ha anledning att närmare undersöka, om det reella, till 85 kronor angivna värdet är det riktiga, men det synes icke överensstämma med värderingen av den av TGO behållna aktieposten.

Slutligen må påpekas, att ett nominellt värde av 25 kronor å aktierna står i strid mot bestämmelserna i 3 § aktiebolagslagen, enligt vilken aktier skola lyda å belopp ej understigande 50 kronor. Den i lagen medgivna dispensmöjligheten torde icke vara avsedd för sådana fall som det här ifrågavarande.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) (9/4 1957)

Vid 1956 års riksdag väcktes i motion II: 634 förslag om att direktiven för 1953 års utredning rörande de statliga företagsformerna skulle kompletteras så, att kommittén skulle kunna pröva frågan om möjligheter för enskilda att köpa aktier i vissa av staten ägda företag. Statsutskottet anförde i sitt utlåtande nr 196 i anledning av motionen, att utredningen torde vara oförhindrad att uppta denna fråga till behandling utan komplettering av direktiven. Utskottet, som fann de av motionären anförda synpunkterna böra bli föremål för prövning, förordade, att motionen skulle överlämnas till förut nämnda utredning. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan, och tillkännagav i skrivelse den 4 december 1956 till Konungen vad utskottet anförde.

TCO har vid ett flertal tillfällen i yttranden över skilda motioner med förslag i syfte att öka spridningen av aktieägandet framhållit, att det enligt organisationens mening måste vara av stort allmänt intresse att även för småspararna tillskapa realvärdesäkra sparformer. TCO delar därför motionärernas uppfattning, att en ökning av tillgången på aktier med låga valörer på marknaden skulle kunna fylla ett visst behov. Enligt organisationens mening synes dock frågan om en eventuell försäljning till enskilda av aktier i LKAB vara av den karaktären, att den bör prövas i ett större sammanhang, bl. a. beroende därpå att även andra statliga bolag kan komma att beröras härav. Det synes därför TCO ändamålsenligt att detta i likhet med tidigare aktualiserade förslag om beredande om möjligheter för enskilda att köpa aktier i av staten ägda bolag blir föremål för prövning inom 1953 års utredning angående de statliga företagsformerna.

Landsorganisationen i Sverige (15/4 1957)

Från Gruvindustriarbetareförbundet har yttrande inhämtats, vilket bifogas. LO vill för sin del anför följande.

Motionärerna har i sitt förslag om försäljning till allmänheten av en större post av aktiestocken i LKAB kommit in på en i stort sett ny form för äganderätt i företag, där staten äger huvudintresset. I regel driver staten helägda aktiebolag. I de fall samägande förekommer, har motivet främst varit att staten velat samarbeta med någon annan intressent. Så är fallet inom AB Aerotransport liksom inom LKAB. Av detta skäl har man i samband med omorganisationen av sistnämnda företag låtit Trafik AB Grängesberg—Oxelösund kvarstå med 100 miljoner kronor av aktiekapitalet. LO har för sin del förståelse för synpunkten att en viss spridning av aktieägandet i statsägda bolag skulle medföra ett ökat intresse för dessa företag från en större allmänhets sida. Även organisationer m. m. kan ha intresse av delägarskap i de statliga bolagen. Å andra sidan torde en sådan spridning av aktierna komma att medföra ökade administrativa svårigheter för de statliga företagen. Det torde också komma att bli svårt att garantera

att de aktier, som sålts ut till allmänheten, icke kommer att uppköpas och samlas på en eller ett fåtal händer, vilket skulle motverka motionärernas syfte.

Då LO vill avstyrka motionärernas förslag sker det främst med hänsyn till att statens övertagande av huvuddelen av LKAB-aktierna skett för att staten dels skall ekonomiskt tillgodogöra sig de framtida vinsterna från brytningen av lapplandsmalmen, dels härvid kunna ta hänsyn till dessa områdets behov av stabil och växande sysselsättning. Det kan då icke vara rimligt att staten kort tid därefter avhänder sig en så stor del av aktiestocken.

Gruvindustriarbetareförbundet, som i likhet med LO avvisat förslaget i motionerna, har i stället framfört tanken att aktier till ett värde av 70—150 miljoner kronor skulle utförsäljas till malmkommunerna. LO vill i och för sig inte motsätta sig en sådan utförsäljning men tror icke att det för närvarande finns förutsättningar inom kommunerna att verkställa en inlösning med så betydande belopp. Det erinras om att möjligheterna härför undersöktes inom den kommitté som utarbetade det nybildade bolagets organisation. Härvid framkom att kommunerna icke ansåg sig ha möjlighet att satsa mer än ett par tiotal miljoner kronor. Med hänsyn till deras starka krav på likviditet krävde man dessutom att en insats även av denna relativt begränsade omfattning skulle förknippas med vissa garantier att kunna återfå medlen med relativt kort varsel. Förutsättningarna för finansiering av aktieköp i LKAB inom kommunerna torde icke ha nämnvärt förbättrats sedan denna tidpunkt.

När *Gruvindustriarbetareförbundet* i yttrande 1955 anförde att frågan om statsinlösen av stamaktierna i LKAB borde ställas på framtiden, var motivet härför dels betänkligheter mot att för privat investering frigöra det belopp det här bleve fråga om, dels huruvida det vore rationellt med två centrala förvaltningar, vilket bleve följden av att upplösa Grängesbergskoncernen, vilken fungerat utmärkt. Ekonomer av facket bedömde emellertid läget så, att det för staten bleve en god affär att inlösa stamaktierna i LKAB, och om så är, bör detta noteras med tillfredsställelse. Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund har dock fått förvärva aktier för 100 miljoner kronor i LKAB. Anledningen härtill torde vara, att det bedömts såsom fördelaktigt för staten att behålla den gemensamma försäljningsorganisationen. Häremot torde några invändningar ej kunna göras. Men utöver dessa 100 miljoner kronor kan det inte vara riktigt att låta privata intressen eller enskilda förvärva aktier i LKAB.

Frågan har tidigare varit uppe om att låta Norrbottens landsting, Luleå stad, Kiruna stad och Gällivare kommun (i fortsättningen benämnda malmkommunerna) förvärva aktier i LKAB. När debatten härom året pågick tillräde förbundsstyrelsen, förbundets ombudsmän och ordförandena för våra avdelningar i Malmberget, Kiruna och Luleå att anförda betänkligheter inför sådant aktieköp. Inte därför att det skulle vara principiellt oriktigt att malmkommunerna med en mindre aktiepost finge ingå som delägare i LKAB, utan av ekonomiska skäl. Förbundsstyrelsen anförde bl. a. att malmkommunerna för sin ekonomi var alltför beroende av gruvdriften, och att det därför kunde vara mindre välbetänt att medel för att möta sämre tider fonderades i LKAB.

Under söndagen den 7 dennes har överläggningar hållits med ovannämnda representanter för förbundets avdelningar i Norrbotten, varvid åter frågan om att låta malmkommunerna förvärva aktier i LKAB diskuterats. Därvid har bl. a. anförts att ehuruval det alltid är vanskligt att ställa långtidspro-

gnoser om malmkonjunkturerna förefaller det som om dessa skulle bli goda för avsevärd tid framåt. Och skulle antagandet vara riktigt, kunde det vara försvarbart med en omprövning av frågan. Motiveringarna härför skulle då vara:

Den goda malmkonjunkturen kan väntas bestå det närmaste decenniet.

LKAB har ett omfattande bostads-, rationaliserings- och utbyggnadsprogram för gruvsamhällena och gruvorna.

LKAB kommer att bygga en ny hamn på Sandön utanför Luleå.

Det är troligt att Sveriges Geologiska undersökning får höjda anslag för ökad prospektering i Norrbotten.

Det kan förmodas att det kommer att ligga jämväl i LKAB:s intresse att företaga prospekteringsarbeten i Norrbotten.

Det antages att LKAB kan klara det omfattande programmet och övergångsårens likviditetssvårigheter utan att urholka skatteunderlaget för malmkommunerna.

Malmbanan måste byggas ut och antagligen göras dubbelspårig för att möta de ökade malmfrakterna.

Alla dessa projekt kommer att ge ökad sysselsättning och malmkommunerna kommer att få större skatteunderlag genom de entreprenörsfirmor och de fysiska personer som kommer att utföra dessa arbeten. Genom det högre invånarantalet kommer malmkommunernas utgifter att stiga, men de borde inte behöva göra detta i samma utsträckning som skatteinkomsterna.

Om de gjorda antagandena håller, ansågs det vara försvarbart att låta malmkommunerna tillsammans under en femårsperiod förvärva aktier i LKAB för lägst 70 och högst 150 miljoner kronor. Om det blir kris och arbetslöshet innan malmkommunerna hunnit bygga upp nya reserver kunde aktierna belånas. Däremot skulle de icke få försäljas.

Även om staten ej har intresse av att låta malmkommunerna förvärva aktier i LKAB på grund av det ekonomiska läget, är uppfattningen ändå den, att det av psykologiska skäl vore välbetänkt att låta malmkommunerna ingå som delägare i LKAB, om de har möjlighet att förvärva aktier genom att tillföra LKAB kapital. Något symboliskt delägarskap borde det inte få bli.

Med hänvisning till vad ovan anförts föreslår Svenska Gruvindustriarbetareförbundets styrelse

att motion I: 299 och II: 367 år 1957 avslås av riksdagen;

att frågan om att låta malmkommunerna förvärva aktier i LKAB för lägst 70 miljoner kronor och högst 150 miljoner kronor omprövas, samt att därest omprövningen ger till resultat att malmkommunerna skulle få förvärva aktier, likvid för dessa skall erläggas under åren 1958—1962.

I yttrandet instämna ombudsmännen och ordförandena i förbundets avdelningar 4, Malmberget, 12, Kiruna, och 40, Luleå. Grängesberg den 11 april 1957.

Kooperativa förbundet (10/4 1957)

Motionärerna framhåller, att riksdagsbeslutet år 1956 om inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds stamaktier i Luossavara-Kiirunavaara aktiebolag innebär att staten har att under de närmaste fem åren göra inbetalningar till TGO på 930 milj. kr. och att i statsverkspropositionen för nästa budgetår är upptaget ett belopp av 165 milj. kr. som första avbetalning. Det uttalas, att den upplåning, som skall ske därför, på grund av den knappa kapitalmarknaden kan befaras komma att äga rum helt eller delvis i riksbanken. Enligt motionärerna har vidare svenska

folket inte genom inlösningen fått en ökad känsla av meddelägarskap i företaget eller ökat inflytande på dess skötsel. För att underlätta statens betalningar till TGO och åstadkomma ett spritt delägarskap i det statliga bolaget föreslår motionärerna, att en del av de statligt ägda stamaktierna i LKAB skall emitteras på marknaden i små valörer — förslagsvis i aktier å nominellt 25 kr., motsvarande 85 kr. i reellt värde, eller vad staten givit för aktierna jämte ränta — och försäljas i banker, sparbanker och postkontor. För aktierna skulle på detta sätt ernås en lämplig jämnställdhet med premieobligationer. För att inflytandet över LKAB skall förbli i statens hand, bör enligt motionen endast en minoritetspost släppas ut i marknaden och rösträtten å dessa aktier skulle till yttermera visso nedsättas till en tiondel.

Syftet med den föreslagna anordningen skulle, förutom det förut angivna, vara att uppmuntra nysparandet genom att förse det med placeringsobjekt med en viss grad av värdefasthet. Styrelsen vill helt allmänt framhålla, att en ökad placering av småsparande i aktier i och för sig är önskvärd och att en sådan också bör avse att vinna ökat inflytande å småspararnas sida över företagen. Tillvaratagandet av de smärre aktieägarnas intressen kan — såsom nu i viss utsträckning är fallet — ske genom aktieägarföreningar. Det med placering i aktier förenade riskmomentet kan i väsentlig utsträckning neutraliseras genom att placeringen sker genom delägarskap i s. k. aktiepooler med lämplig riskfördelning. Därmed följer en omfattande spridning av aktierna i småposter. Med den reduktion av rösträtten, som motionärerna föreslår, synes ett faktiskt minoritetsinflytande över det statsägda bolaget för de enligt förslaget utsläppta aktieposterna vara svårt att uppnå.

Då förhandlingarna med TGO om inlösen av stamaktierna i LKAB upptogs av staten år 1954 innebar, som bekant, det första statliga budet, att statsmakterna skulle avstå från att begagna sin inlösenrätt vid då infallande uppsägningstillfälle mot att erhålla det avgörande inflytandet på bolagsstämman och i styrelsen, medan TGO å sin sida erhöle minoritetskydd. Detta förslag vann inte anslutning från TGO. I samband med inlösenfrågan, som löstes genom 1956 års avtal, torde även tanken ha varit uppe att lämna tillfälle åt företag och institutioner, som i större utsträckning placera kapital, att delta i finansieringen. Denna tanke vann dock inte tillslutning vid ingående av avtalet. Den bolagsordning, som skall gälla för LKAB efter statens övertagande av majoriteten av aktiekapitalet den 1 oktober 1957, är ännu inte slutgiltigt utarbetad, men i avtalet stadgas vilka punkter i bolagsordningen, som skall ändras för att passa de nya förhållandena. Bland dessa ingår emellertid inte den punkt i den gamla (nu gällande) bolagsordningen, som begränsar intressenternas antal till staten och TGO.

För att möjliggöra för andra intressenter än de här nämnda att genom aktieköp ingå i bolaget synes det följaktligen nödvändigt, att det 1956 träffade avtalet upptages till förnyad behandling. Det torde i detta sammanhang äga betydelse, att TGO i avtalet förbundit sig att inte till annan intressent avyttra den aktiepost, motsvarande de 100 milj. kr., varmed det kvarstår i LKAB, och till säkerhet härför åtagit sig att deponera aktierna i riksbanken.

Styrelsen anser, att en utplacering av en viss del av statens aktier i LKAB på marknaden i och för sig är önskvärd ur de av motionärerna anförda synpunkterna. Om emellertid syftet skall vinnas att förvärva ökat inflytande över bolaget från andra inomstatliga intressen än TGO, borde även, och i första rummet, företag och institutioner, som i större utsträckning placera kapital och därvid fungerar som mellanhand för småspararnas place-

ringar, få möjligheter att förvärva aktier. Härvid bör även folkrorelseorganisationer och liknande institutioner med behov av kapitalplacering komma i åtanke. Behovet av sådana placeringsobjekt, som kan betraktas som tämligen värdefasta, gör sig i ökad grad gällande för sådana institutioners och organisationers vidkommande. Genom ett sådant medintressentskap skulle eventuella byråkratiska tendenser hos statsinflytandet över bolaget kunna motverkas, samtidigt som det statsägda företaget kunde tillföras nya impulser till administrativa och andra förbättringar ifråga om skötseln. Det är i detta sammanhang av betydelse, att den minoritetspost, som utsläppes i marknaden, blir så stor, att den fyller aktiebolagslagens krav vid eventuellt tillsättande av minoritetsrevisor. Styrelsen anser, att frågan om en sådan utvidgning av delägarskapet i LKAB bör undersökas och i samband därmed vilka möjligheter som finnes att utan upphävande av det av riksdagen godkända avtalet förverkliga en sådan utvidgning.

Med hänvisning till vad ovan anförts vill styrelsen tillstyrka

att den av motionärerna väckta frågan om utplacering av en del av stamaktiekapitalet i LKAB på marknaden undersökes och att därvid intresset även hos institutioner och organisationer, som i större utsträckning placera kapital, att förvärva aktier i det statliga bolaget bör tagas i beaktande.

Riksförbundet landsbygdens folk (10/4 1957)

I motionen begäres att de stamaktier i LKAB, som staten förvärvat från TGO och som skall likvideras under budgetåret 1957/58, skall försälas på öppna marknaden i valörer om nominellt 25 kr. Samtidigt skulle aktiernas röstvärde reduceras till 1/10. Priset på varje aktie skulle vara ca 85 kr. Vid försäljningen skulle största möjliga spridning eftersträvas.

1955 års riksdag beslöt bemyndiga Kungl. Maj:t att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1957, allt i enlighet med bestämmelserna i då gällande malmavtal. Sedermera har riksdagen beslutat, att ersättningsbeloppet skulle fördelas på 5 år fr. o. m. budgetåret 1957/58.

Motionärerna synes i första hand syfta till att första årets likvid skall utbjudas till allmänheten för aktieteckning. Det är oklart om man avsett att så skulle ske även i fortsättningen.

I motionen har understrukits önskvärdheten av att aktieäggande i allmänhet sprids till så många som möjligt. Denna synpunkt har framförts i många sammanhang tidigare och innebär ingenting nytt. Det har emellertid visat sig, att de breda lagren har ett svalt intresse för aktieäggande. Det är osannolikt att ett utbud av aktier i det statsägda LKAB skulle helt förändra denna inställning.

Motionärerna skriver vidare: »Genom att många medborgare äger delaktighet i ett företag demokratiseras äganderätten, en decentralisering av beslutanderätten ernås i stället för den maktkoncentration, som eljest hotar, och förståelsen för företaget, dess innebörd och villkor stimuleras.» Längre fram i motionen heter det: »Det är inte vår avsikt att genom den av oss företagna aktieförsäljningen rubba statens nuvarande dominans i bolaget.»

Aktieförsäljningen skulle således ske på väsentligt sämre villkor för köparen än som normalt gäller och någon decentralisering av beslutanderätten skulle icke komma ifråga. Även detta talar emot den uppfattningen, att småspararna skulle finna aktieköp i LKAB så fördelaktiga att den allmänna grundinställningen förändrades.

Riksförbundet har tidigare uttalat sig positivt till tanken på införandet

av värdebeständiga obligationer. Enligt riksförbundets uppfattning skulle sådana vara en lämplig övergångsform i riktning mot ett vidgat aktiesparande, och bör i första hand komma i fråga då det gäller att bereda allmänheten möjligheter att spara i värdebeständiga papper.

Vid bedömningen av den i motionen väckta frågan bör hänsyn också tagas till att vi här otvivelaktigt har att göra med en från statens synpunkt sett god kapitalplacering och ett viktigt motiv för inlösensrättens utnyttjande skulle utgå, om nu aktierna skulle försäljas.

Med åberopande av vad ovan anförts får riksförbundet avstyrka motionen.